

Joensuun Vesi -liikelaitoksen Kerolankankaan maa-ainesten ottotoimintaa koskeva maa-aineslain 15 §:n mukainen keskeyttämisvaatimus

JVJK 21.10.2021 § 41
2503/11.02.03.03/2021

Joensuun Vesi -liikelaitoksen Kerolan vedenottamo sijaitsee Kulhon 1-luokan vedenhankintaa varten tärkeällä pohjavesialueella ja pohjaveden muodostumisalueella. Pohjavesialue on kooltaan laaja ja sen muodostumisalueen pinta-ala on noin 12,4 km² eli 1 240 hehtaaria. Pohjavesialueella arvioidaan muodostuvan pohjavettä noin 8 000 m³/d. Kerolan vedenottamolla on voimassa oleva Itä-Suomen aluehallintoviraston 29.11.2013 myöntämä vedenottolupa, jonka mukaan vedenottamolta on lupa ottaa enintään 3 000 m³/d pohjavettä vuosikeskiarvona laskettuna. Ensimmäisen vedenottoluvan korkein hallinto-oikeus vahvisti vuonna 2003 kymmenen vuoden määräajaksi. Kerolan vedenottolupa oikeuttaa ottamaan vettä Vesikerola nimiselle tilalle 276–404–63–93 rakennettavista kaivosta. Kerolan vedenottamon koepumppaus aloitettiin vuonna 1994 ja vedenottamo on otettu käyttöön maaliskuussa 1997.

Kerolan vedenottamo sijaitsee hyvin vettä johtavalla osalla Salpausselkää. Kerolan vedenottamon kanssa samalla pohjavesialueella sijaitsee Kuikkalammen vedenottamo (osittain) ja Erolanniemen vedenottamo. Kerolan ja Erolanniemen vedenottamoille on määrätty suoja-alue Itä-Suomen vesioikeuden päätöksellä 29.9.1997 (Nro. 43/97/2). Kerolan vedenottamon lähisuojavyöhyke ulottuu päätöksen mukaan ottamon ympärille, erityisesti pohjoisen ja koillisen suuntaan. Kaukosuojavyöhyke ulottuu laajasti pohjoiseen, Kruununkankaalle ja yhtyy Erolanniemen suojavyöhykkeeseen lännessä.

Kerolan vedenottamo on tärkeä osa Joensuun Vesi -liikelaitoksen vedenhankintaa ja sieltä voidaan enimmillään ottaa noin neljäsosa Joensuun kaupungin vedentarpeesta. Alueen pohjaveden nikkelpitoisuus on luontaisesti ollut alhainen eli 4–9 µg/l noin 15 vuoden ajan vedenoton aloittamisen jälkeen. Otetun veden nikkelpitoisuus on noussut 2010-luvulta lähtien nopeasti tasolle 13–16 µg/l. Talousveden nikkelpitoisuuden raja-arvo on 20 µg/l, minkä yläpuolella vesi on talousvesikäyttöön kelpaamatonta. Koko Kulhon pohjavesialue on nikkelpitoisuuden nousun takia luokiteltu kemialliselta tilaltaan huonoksi ja riskialueeksi.

Suomessa maa-ainesten oton pohjavesivaikutuksia on selvitetty yli kolmenkymmenen vuoden ajan ja Kerolan alueella pohjavesien nikkelpitoisuuden nousun syistä on tehty kattavia selvityksiä vuosien 2019–2021 aikana. Tutkimuksissa on havaittu, että Kerolan maa-ainesten ottoalueiden maa- ja kallioperän luontainen nikkelpitoisuus on poikkeuksellisen korkea. Tutkimusten mukaan pohjaveden nikkelpitoisuus johtuu siitä, että sadevesi liuottaa paljaasta maa-aineksestä nikkeliä, joka kulkeutuu pohjaveteen. Luonnontilaisella maannoskerroksen suojaamalla alueella sadevesi ei liuota nikkeliä maaperästä pohjaveteen haitallisissa määrin. Ongelman ydin on Kerolan maa-ainesten oton 2000-luvun lopussa käynnistynyt merkittävä laajentuminen ja syventäminen, minkä seurauksena on ollut Joensuun Veden pumppaaman veden nikkelpitoisuuden merkittävä nousu. Maa-ainesten ottotoiminnan jatkuessa vedenottamon pohjavesi uhkaa käydä talousvesikäyttöön kelpaamattomaksi.

Joensuun Veden näkemyksen mukaan tehtyjen selvityksien perusteella voidaan osoittaa, että pohjaveden pilaamiskiellon vastaisia seurauksia ilmenee Kerolan vedenottamon läheisillä maa-ainesten ottoalueilla eikä maa-ainesten ottotoiminta nykyisellään täytä maa-aineslain vaatimuksia. Edellä olevan perusteella ottotoiminnalle tarvitaan vesilain mukainen lupa. Maa-ainesten ottamista ohjaavassa ympäristöministeriön julkaisussa (2020:24) todetaan: ”*Jos pohjaveden laadussa tai määrässä havaitaan haitallisia muutoksia, tulee valvontaviranomaisen keskeyttää ottaminen. Tällöin ottamislupa tulee ottaa uuteen käsittelyyn, jolloin lupaviranomainen voi peruuttaa luvan, muuttaa lupamääräyksiä tai edellyttää hakemaan vesitalouslupaa (VL 3 luku 2 §).*” Maa-aineslain 15 §:n mukaan ELY-

keskus voi tietyin edellytyksin keskeyttää maa-ainesten ottamisen silloin, kun ottaminen kohdistuu alueelle, jolla on merkitystä tärkeän tai muun vedenhankintakäyttöön soveltuvan pohjavesialueen suojelun kannalta.

Joensuun Veden tehtävänä on varmistaa käyttökelpoisen ja turvallisen talousveden saanti ja toimitus jatkossakin. Kerolankankaalla laajamittaisen maa-ainesten ottamisen seurauksena vedenottoa uhkaa keskeyttäminen. Haitankärsijänä Joensuun Veden tulee pohjaveden laadun turvaamiseksi saattaa Kerolankankaan maa-ainesten ottotoimintaa koskevan keskeyttämisvaatimuksen vireille Pohjois-Karjalan ELY-keskukseen maa-ainelain mukaisesti. Maa-ainesten ottotoiminnan jatkaminen edellyttää vesilain mukaista lupaa, koska nykyisellään alueella olevan maa-ainesten ottamisen katsotaan aiheuttavan pohjaveden laadun vaarantumisen. Itä-Suomen aluehallintovirasto antaa asiasta ratkaisun vesilain mukaisessa lupakäsittelyssä.

Esityslistan liitteenä kartta- ja ilmakuvaotteet Kerolan vedenottamon sijainnista ja pohjavesialuerajauksesta. Oheismateriaalina esitys tilanteesta (21.10.2021) ja nikkeli-raportti (28.1.2019) sekä GTK:n rakennetutkimus ja pohjavesien virtausmallinnus (23.4.2021).

Lisätietoja: Joensuun Veden johtaja Juha Lemmetyinen.

Joensuun Veden johtajan päätösehdotus:

Joensuun Vesi -liikelaitoksen johtokunta päättää

saattaa Kerolankankaan maa-ainesten ottotoimintaa koskevan maa-ainelain mukaisen keskeyttämisvaatimuksen vireille Pohjois-Karjalan ELY-keskukseen.

Päätös:

Hyväksyttiin yksimielisesti.